

látom. / Költőnek más egyebe / nincs: örül, ha szépet láthat, / mit megenni nem lehet, / tőle amit a világon / senki el nem is vehet,” (*Diána*) egész bizonyosan elégtelen. Esztétikai szempontból hasonlóképpen nem lehet elegendő, ha a költő beéri olyan rigmusos versmondattal, mint „Szimpla kávé, dupla kávé, — / öreg ember vagyok már én, / de a szívem még fiatal, — / él az ember míg meg nem hal!” (*Fülemüle*) Bár még mindig épkezlábbabb megoldás az érthetetlenül megszaporo-
dó kényszer inverzió és töltelékszónál; „szívemben mert a mennyország, / lássak egy-egy fényes morzsát:” (*Boldogság*) vagy „látván kik őt az égen közeledni, / azt hitték, hogy messiás, szegények” (*Bolond mese*). Az alaphiba mégis a versbe tömörítés elvének felváltása a versbe szedéssel, a megverseléssel. Az eddigiek is sorozatos típus-hibák voltak, de nem olyan szinte kivétel nélküliek, mint amelyet legvégletebben a *Hídfő* szolgált. A színpadi „(félre:)” monológszerű átültetése a lírába a versfejlesztés alaptörvényének áthágása: „Csakhogy itt vagy, öreg költő! Írjál egy verset rólam, ha úgy szeretsz, ahogy / felcsillanó szemüvegedről látom;” Erdélyi világele-
tében rövidre zárta a versélménykört és a lírai tükröztetést egyaránt, de ez az 1:1 arányban történő versszerkesztés és versformálás csak utolsó periódusának — bizo-nyára hamar elhárított — rövidzárata.

Ugyanakkor jót is jelezhet e gáttalan önkibeszélés, tüntető magamulattatás. Az illúziótlan, olykor már nem is költői önszemlélet nyomában megszülethetnek azok a vérbeli Ceruza-sorok (!), amelyek Erdélyi lírájának valódi reneszánszát képeznék. A *Cirokhegedű* végén a *Csendes eső* után már többször megszólal az a melódia (*Esthajnal, Csillagok, Temetések, Élő fejfa, Hú vágy, Cirokhegedű*, és a kötet leg-szebb verse, a *Kék Miatyánk*), amely ha rátalálna e tragédiás élethez méltó súlyos és bölcs felmérés útjára, egy lírai *Ítélet nincset* tudna alkotni.

KUN ANDRÁS

Veress Miklós: Erdő a vadaknak

Fiatalabb poéták közül alig ismertem egyet is, ha vidéken maradt, amelyik Veress Miklóssal fölérne. Ezért az *Erdő a vadaknak* alkalom elgondolkodni, ugyan miért sorvad el a költői tehetség vidéken? A régiek közt van nem egy, aki ha szenvedte is a provinciát, versén számos a nyomatéka, tehetsége erős maradt. Oláh Gáborra, Juhász Gyulára és Gulyás Pálra gondolok. De Weöres is hosszasan élt vidéken, sőt falun; Csorba Győző, Takáts Gyula, Kiss Tamás máig. Takács Imre költészetének se árt a vidéki levegő, Stetka Évát sem a provincia határozza meg. A náluk fiatalabbak már alig-alig viselik vidéki környezetüket; számos, velük koros-
nak is sorvad a tehetsége.

Miért sorvad a lírai tehetség vidéken?

Nyugalom és műhelynyi csönd kell a poétának az alkotáshoz, és közeg, melyben néha becsét, olykor visszhangját is érzékelheti. Nyugalma és műhelyi csöndje egzisztenciája folyománya volna, ha ezért az egzisztenciáért nem kellene túlságos áldozatot hoznia. De ahol kenyere terem, költészetének nincsen közege. Ha mégis a közeg kell neki, lemondhat költészetéről. Mert a vidéki költőnek vagy közbecsülése van, vagy költészete. Költői működésével közbecsülést magának nem szerezhet.

Avítt képzetek élnek a versről a vidéki szellemi gócekban. Csak avítt képzetek. A vállalkozó és bátor költői tehetséget bolondnak nézik. Hamarabb jut hatékony helyzete aztán az alkalmazkodó, aki úgy dall, ahogy kívánatik. Ő lesz aztán a hely koszorúsa. S hiába nem számít az irodalom központjában; a város határán belül övé a hatalom is, dicsőség is. Gyakran borong a „vidék és főváros viszonya” antinómikusságán, különben azonban köszöni, megvan. Becsülik, adnak a szavára; hálás maga is. A városnak, hogy fedelet s kenyeret adott; neki, a haszontalan poétának, aki iparkodik is hasznára lenni a jó közösségnek. Nincs is rossz szava, kifo-

gása róla, felőle. Csak dicsérni tudja. Bírálni — legfőnnebb a múltját. A vidéken rekedt tehetségéből így lesz udvari rigmusszerző; a helyi lap minden vasárnapi számában több versben ünnepli a várost, emlegeti a keserves múltat. Nyárfa- és jegenyesorok hullámszerűen, derűs kék az ég, boldogok az óvodások is, öregek is; ez a város a minden világok legjobbika. Így a verse; ő szabja meg, ki itt a költő; nyilván, aki épp olyan, mint ő.

De úgy látszik, Szegeden nem egészen így van.

Veress Miklós könyve nyugalmat, csöndet és közeget tételez. Így tudja a költészetét elébe helyezni mindennapjának. Verse a szegedi hétköznapokkal közvetett kapcsolatban van. A közvetettség az erénye, amit a vidéken uralgó verszítés — tisztelet a kivételnek! — nemigen visel. Se jegenyék, se tájkép, se Tisza! Ezúttal elmarad a hízelkedés, a hálálkodás is, hogy milyen nagyszerű ez a város, ahol a kenyérét eszi a költő. A hálátlan! Még meg se köszöni. Azaz: természetesnek veszi, ami annyinak jut, neki is: fedél, kenyér. Az albréletért pedig még panaszt is tesz. Igaza van, bár versből sose lesz lakás. Nem dől össze a világ mindezért Szegeden. Sőt! Veress Miklós biztató könyve az én szememben hitelesebb dicsérete Szegednek, mintha mind csak hálálkodnék.

De azért a kötet utolsó ciklusát elhagytam volna! A *Boldog ikonok* hét darabja a kötet színvonala alatt jár. Az *Európai tavasz* nem autentikus; a *Diadalmas barokk* pipiskedik és nem barokk; a *Naptár gyógyulásért* című verset Ágh István írhatta volna, a *Májusfák* gyenge darab Nagy László stíljében, mint a *Keserves* is; a *Vigalmast* ismét Ágh István írta, hiszen teljesen az ő szájtartása; az *Óda* — *boldogságért* pedig Juhász monumentális optimizmusának gyöngye visszhangzása:

*én csontig égett léttel is boldog akarok lenni
füstökké omlott éggel is... etc., etc....*

Juhász nem arra kell, hogy utánozza a fiatal költő; miként Ady, ő is csak epigonokat szül. Veress Miklós némely versében bosszantóak ezek az epigonsorok:

fáj fáj a létem nem nekem fáj a létem de a mindenségnek

(Utazás)

vagy:

*és kivirágzik szerelmünk csodája a csönd
fekszünk belenémulva a mindenség átváltozásaiba*

(Átváltozások)

A többi verssel aztán nincs vitám.

Két minősége van az így „megcsonkult” könyvnek: Színe és visszája. A színét egy föltűnő, de nem hitel nélküli hangoltság diktálja:

*állok a pőre ég alatt
karom az ág a madaraknak
szemem étek a madaraknak
erdő leszek minden vadaknak
ha már meghalnom nem szabad*

Veress Miklós személyiségének súlypontja ez, bévül hordozott energiasűrűsödés, így hallom vissza az *Őszi verkliszóból*:

*Tudom vagyok és nem vagyok szabad
Amíg semmivé lennem nem szabad*

E lírának ez a közvetlensége! Olyan költő tátotta itt éneke a száját, akinek könnyebb volna nem lenni. Am akinek ilyen élményi hangoltsága van, aki járt már a halál közeliben, az tud örülni és gyönyörködni, és érezni. Tapintatos és finom, érzékeny és pontos. Az *Őszi verkliszó* például egylélegzetre mondott vers; Kosztolányi óta e hangot, e kitarított és kiénekelte magas tenort, nem hallottuk. A *nyolcadik napnak* örülünk antik strófaszervezetéért, de címötletéért is. Mert hét nap van, s

ha egyszer nyolcadik következnek, olyan lenne éppen, mint Veress Miklós asclepiadesi strófái diktálják.

Az ötlet iránt van érzéke e lírikusnak. Telitalálata a *Ballada a felgyorsult időről*:

*Herceg
a szű is
másodperceg*

Bár az ötlet veszedelem a költészetben, ha nincs ellensúlya. Nyegleségre visz, könyvedkedésre, rutinra kaphat. A közvetettségben — intellektuális éberség közepette — az ötlet élet veszti; többé nem akar önállóságra törni, maga maradni, hangsúlyos helyen gebeszkedni, csak szelíden funkcionálni. Két remek darab — a *Mutatvány* és a *Bohóc* — ötlettel zárja a szerkezetet. Mindkét vers Veress lírája fonákját mutatja már; ama lírai hőst mintázza, akit a provincián nemigen szeretnek. A *Mutatványban* a „bűvész”, miután fölfalta magát, kifordítja a gyomrát, lássák — üres, „és nem tudta / hogy a nézők / és a zenekar tagjai / el se jöttek az előadásra”. A *Bohóc* pedig egyszer sírva ment a porondra, s a hiábavalóság érzése úgy eltöltötte, hogy semmi bravúrra nem telt ereje többé; de hogy esettsége láttán hangos hahotára fakadt egy a nézők közül, elég volt biztatásnak, a szájába ugrott.

Gulyás Pál volt olyan, hogy színéről — a mítoszból — fonákjára váltva, szatírákat írott Debrecenről. Veress Miklós az elégikust váltja visszájára — groteszkre. Mosolyog a kalauz, mignem a szerelvény végén kilép a rohanó alkalmatosságból; a bíró monológja viszont a mi arcunkra dermeszti a mosolyt; a Paul Kleehez ajánlott óda a legjobb e nemben, már hangütésben is azt adja, amit akar:

*a lics-locson a pöf-pöf
az ócskavas-varázslat
héjitalan szemeket köpköd
a méltóságos fáknak*

Allatkert című ciklusát W. S.-nak ajánlja, jelezvén igényét önmagával szemben. S éppen ez az igény különbözteti Veress Miklóst. A lemagasabbra néz. A *Gyerekdalok egy háborúra* és a Támási emlékének szentelt *Vándorlások* a népköltészet játékos és balladás rekvizitumait fordítja saját-elevenre. S még ígéretesebb a *Mikrokozmosz* ciklus, amely azt bizonyítja, hogy Bartókot és Juhászt egyszerre éli föl már, s anélkül, hogy epigonkodnia kellene. Babits című szonettje meg arról árulkodik, hogy érti, mit csinált a szonett-tel Babits és Weöres.

Veress Miklós bemutatkozása több, mint ígéretesség. Tehetség és igény jön arról, amerről nem is vártuk. Végre egy vidéki poéta, akinek oly nyilvánvaló a jelenléte, hogy mindegy, honnan érkezett. Igen, a jelenlét nincsen helyhez kötve! (*Kozmosz*, 1972.)

BATA IMRE

Balogh Edgár: Intelmek

Rendhagyó könyvecske Balogh Edgár legújabb munkája. Műfajnélküliségével — ha még nem is ismernők a benne kibontásra kerülő témákat — már egyedül izgalmat, érdeklődést kelthet. Nem szépirodalom és nem publicisztika, nem napló és nem „csak” tényekkel ható dokumentáris jegyzetsor. Legtalálóbban az író kedvenc fogalmával (amelyet annyiszor és annyiféle összefüggésben mindig az ifjúságra használnál) közelíthetnénk e sajátságos műfajhoz: *önmegvalósítás*. Balogh Edgár könyve új-módi parainesis, Kölcsey erkölcsrajzának távoli rokona. Fiataloknak írott, életbe-